

E-VEKSELIS

Paulius Astromskis¹

Vytauto Didžiojo universitetas
Pateikta 2010 m. rugsėjo 13 d.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamos elektroniniu parašu pasirašyto vekselio (e-vekselio) panaudojimo galimybės smulkių skolų valdymo procese.

Dėl 2008 m. prasidėjusios ekonominės krizės ženkliai padidėjo pradelstų įsiskolinimų skaičius, ypač nedidelių skolų. Labiausiai paplitęs ir neretai greičiausias supaprastintas skolų išieškojimas būdas – procesas dėl teismo įsakymo išdavimo. Didžioji dalis kreditorių, kaip greičiausią kelią gauti vykdomąją galią turintį dokumentą, renkasi teismo įsakymo procesą. Tačiau šis procesas ne visada padeda efektyviausiai pasiekti norimą tikslą, nes kartais pasirengimo skolos išieškojimui kaštai viršija pačią skolą. Be to, pareiškimas dėl teismo įsakymo išdavimo gali būti atmestas vien dėl jo neatitikimo itin griežtiems formalumo reikalavimams.

Smulkių skolų valdymo srityje, kaip vienas iš atsiskaitymo variantų, yra naudojamas vekselis, tačiau čia susiduriama su vekselio parašo privalomumo problema. Šiuo metu, tarp sandorio šalių yra paplitę įvairių elektroninio parašo patvirtinimo būdų, tačiau koks elektroninis parašas turi (gali) būti naudojamas e-vekseliuose, Lietuvos teisės aktuose nėra aiškiai nustatyta. Kita vertus, LR Elektroninio parašo įstatymas plačiai reglamentuoja elektroninio parašo panaudojimą – galima rinktis nuo sutartinio iki kvalifikuoto elektroninio parašo.

Skolų valdymo sritis, kaip ir bet kuri kita, neišvengiamai keisis priimdama naujus užduočių sprendimo būdus. Dėl patikimumo ir paprastumo e-vekselis turi potencialią galimybę ateityje tapti vienu populiariausiu nedidelių skolų valdymo įrankiu.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Skolų valdymas, vekselis, teismo įsakymas, elektroninis parašas.

¹ **Paulius Astromskis** – Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros asistentas, Ekonomikos ir vadybos fakulteto doktorantas, advokatų kontoros Čerka ir partneriai advokatas. Adresas: K. Petrausko g. 26-211, 44158 Kaunas, tel. (+370 601) 04524; el.paštas: paulius@astromskis.lt.

Paulius Astromskis – Assistant at Vytautas Magnus university Faculty of law, Department of private law. PhD student at Vytautas Magnus university Faculty of Economics and management. Lawyer at Law firm Čerka and partners. Address: K. Petrausko g. 26-211, 44158 Kaunas, tel. (+370 601) 04524; e-mail: paulius@astromskis.lt.

IVADAS

Smulkių skolų² valdymo problemos yra itin aktualios smulkių masinių produktų ar paslaugų rinkose veikiančioms įmonėms, pvz.: telekomunikacijų, komunalinių paslaugų, lizingo, draudimo, greitųjų kreditų ir kitoms bendrovėms. Esant dideliui smulkių skolų kiekiui, net ir paprasčiausias teismo įsakymo procesas dėl formaliųjų reikalavimų, trukmės, pereinamųjų veiksmų kiekio ir kaštų nėra pakankamai efektyvi tokių skolų išieškojimo priemonė.

Skolų išieškojimo efektyvumas turi tiesioginį poveikį apyvartumo ir kitiems įmonių veiklos rodikliams. Skolininkų problematika dar labiau paaštrėjo 2008 metų pabaigoje Lietuvoje prasidėjus turtinių prievolių krizei ir dėl to stipriai išaugus teismų, antstolių, advokatų ar kitų teisinę sistemą aptarnaujančių asmenų darbo krūviui. Tačiau ekonominis sunkmetis visiškai priešingai paveikė notarų, kurie šį laikmetį praminė biurų tuštėjimo metu.

Dėl šių priežasčių smulkių skolų valdymo srityje yra skatintinas atsiskaitymas vekseliais, tokiu būdu siekiant efektyviau paskirstyti ribotus ekonominius išteklius. Pagrindinė šio instrumento populiarumo smulkių skolų administravime kliūtis yra privalomas vekselio rekvizitas – parašas. Esant dideliui smulkių skolų skaičiui, *tradicinio* parašo gavimo procesų aptarnavimas yra akivaizdžiai neefektyvus ir brangus.

Tačiau Lietuvoje nustatytas teisinis vekselių naudojimo režimas nedraudžia vekselio pasirašymui naudoti ir elektroninį parašą. Atitinkamai, šiame darbe yra nagrinėjama elektroninio parašo panaudojimo smulkių skolų valdyme būdas: E-vekselis³.

Atsižvelgiant į išsakytus argumentus šiuo tyrimu autorius siekia 1) apibendrintai apžvelgti bendrą nevykdomų prievolių situaciją Lietuvoje, 2) pristatyti tradicinio skolų išieškojimo procesą 3) įvertinti proceso dėl teismo įsakymo išdavimo efektyvumą smulkių skolų valdyme 4) nustatyti galimybę naudoti elektroninį parašą pasirašant vekselius ir kitų tikslų.

Tyrimo metu buvo kompleksiskai naudojami įvairūs metodai. Taikant deskriptyvinių, analizės, bei apibendrinimo metodus pristatyta bendroji nevykdomų prievolių situacija Lietuvoje, išanalizuoti skolų išieškojimo procesai, įvertinti efektyvumą įtakojantys veiksniai. Apibendrinimo, teleologinio, sisteminės analizės, lyginamojo ir modeliavimo metodų pagalba yra nagrinėjama e-vekselio galimybė.

1. TURTINIŲ PRIEVOLIŲ KRIZĖ

Lietuvoje 2008 metų pabaigoje prasidėjęs precedento neturintis ekonomikos sunkmetis⁴ pasireiškė ne tik ypač aštriu bendrojo vidaus produkto smukimu, išaugusiu nedarbo ar kritusiu

² Šiame darbe vartojama sąvoka „smulki skola“ reiškia skolininko pradelstas vykdyti pinigines prievolės kreditoriui, kurių suma neviršija 1.000 LTL.

³ Šiame darbe vartojama sąvoka „E-vekselis“ reiškia elektroniniu parašu pasirašytą vekselį.

⁴ Dėl ekonomikos sunkmečio, LR Vyriausybės nutarimas (2009 10 14, Nr. 1295).

vartojimo lygiu⁵. Kartu su kitais neigiamai pakitusiais makroekonominiais požymiais, pasaulinė ekonomikos ir finansų krizė⁶ su savimi atnešė ir „turtinių prievolių krizę“⁷.

Lyginant su 2005-2007 metų vidurkiu, bendras 2008 metais Lietuvos teismuose gautų civilinių bylų skaičius padidėjo atitinkamai nuo 150 tūkst. iki 186 tūkst., o 2009 metais net iki 229 tūkst.⁸ Tokio masto teisminių ginčų augimas atitinkamai atsiliepė ir turto arešto aktų⁹, antstolių vykdomų sprendimų¹⁰, įmonių bankrotų skaičiui¹¹.

Šiame kontekste pažymėtina, jog pagrindinė (jei ne vienintelė) tiesioginė tokių pokyčių priežastis buvo ženkliai išaugęs bylų dėl nevykdomų ar netinkamai vykdomų prievolių¹² skaičius. Gautų bylų, kuriose pareikšti reikalavimai pagal atitinkamas kategorijas, skaičiaus pokytis 2005-2009 metais yra pateiktas 1 lentelėje.

⁵ Ten pat.

⁶ Ekonomikos ir finansų krizė buvo konstatuota ir penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programoje. (Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, LR Seimo nutarimas (2008 12 09, Nr. XI-52)).

⁷ Lietuvos Antstolių rūmai, *Naujų skolų skaičius 2009 metais pasiekė piką ir pradeda mažėti* (2010.03.04), // [žiūrėta 2010.07.20] <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/2/articleid/1293>>

⁸ Nacionalinė teismų administracija, *Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose)* (2005-2009 m.), // [žiūrėta 2010.07.20] <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>

⁹ Palyginti su 2008 metais, 2009 m. registre įregistruota 71,3 proc. daugiau naujų turto arešto aktų. (Centrinė hipotekos įstaiga. *Metinė veiklos ataskaita* (2009), // [žiūrėta 2010.07.20]; <<https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?-1920339098>>

¹⁰ Žr. išnašą 8.

¹¹ 2009 m. buvo pastebimas spartus bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičiaus augimas – bankroto procesas buvo pradėtas 1843 įmonėse, tai yra 92,6 procento daugiau nei 2008 metais. (Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas, **2009 m. bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičius padidėjo 92,6 procento** (2010 07 02), // [žiūrėta 2010.07.20]; <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7968>>

¹² Prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. LR Civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), 6.1. str.

1 lentelė. Gautų bylų, kuriose pareikšti reikalavimai pagal atitinkamas kategorijas, skaičiaus pokytis 2005-2009 metais¹³.

Nr.	Bylos kategorija	Gautų bylų skaičius, vnt.				
		2005	2006	2007	2008	2009
1.	Bylos dėl darbo teisinių santykių	1980	987	1357	1492	3924
2.	Su prievolių teise susijusios bylos	60765	56168	55227	72529	123007
3.	Bylos, kylančios iš šeimos teisinių santykių	23553	19127	18430	17364	16116
4.	Bylos, kylančios iš daiktinių teisinių santykių	3496	3577	3071	2609	3030
5.	Bylos dėl paveldėjimo	955	708	743	564	478
6.	Bylos dėl asmenų neturtinių teisių ir intelektualios nuosavybės	377	272	252	264	305
7.	Bylos dėl juridinių asmenų	1127	669	720	1250	1731
8.	Bylos dėl konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo	18	5	12	24	9
9.	Kitos bylos, nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka	55121	52956	64538	67446	65154
10.	Bylos su tarptautiniu elementu	79	60	207	207	346

Lietuvos antstolių rūmų duomenimis, 2009 metų pabaigoje antstoliai vykdė 902,9 tūkst. priverstinio išieškojimo bylų, iš kurių 34,3 proc. sudarė bylos dėl skolų iki 200 litų¹⁴. Vidutinė statistinė šioje kategorijoje išieškotina suma 2009 m. sausio 1 d. buvo 58,93 Lt, o bendrame skolų portfelyje - tik 3,79 tūkst. Lt¹⁵. Tai yra, didžioji antstolių vykdomų bylų dalis buvo susijusi su santykinai nedidelių sumų išieškojimu, kurio sėkmė tiesiogiai priklausė nuo atliekamų procesinių veiksmų operatyvumo¹⁶. Vienok, teismo sprendimų vykdymas yra baigiamoji civilinio proceso stadija¹⁷, kurios vada dažniausiai yra teisės aktų nustatyta tvarka priimtas teismo sprendimas¹⁸.

Nedidelių skolų išieškojimui LR Civilinio proceso kodeksas (CPK) suteikia galimybę pasinaudoti keliais supaprastinto skolos išieškojimo procesais. Iš šių labiausiai paplitęs ir

¹³ Žr. išnašą 8.

¹⁴ Žr. išnašą 7. Tokio dydžio skolos bendrame antstolių vykdomų bylų portfelyje yra pačių antstolių įvertintos kaip „tradiciškai populiariausios“.

¹⁵ Lietuvos Antstolių rūmai, *Krizės spaudžiami kreditoriai aktyviau reikalauja skolų* (2009.03.04), // [žiūrėta 2010.07.20];

<<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/6/articleid/729>>

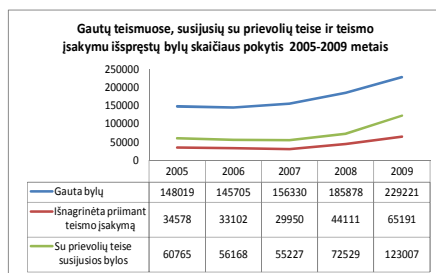
¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Būtent šios stadijos metu skolininkas realiai patiria turtinius teismo sprendimo padarinius, o išieškotojas iš skolininko gauna savo reikalavimo patenkinimą. (Žr. pvz.: *D.S. p. UAB „ACME kompiuterių komponentai“ ir kiti*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2009 03 16, Nr. 3K-3-110/2009); *AB bankas „Hansabankas“ p. A.B. ir kiti*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2008 01 07, Nr. 3K-7-114/2008); *P.L. p. A.U. ir kiti*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007 12 11, Nr. 3K-3-549/2007) ir kitos).

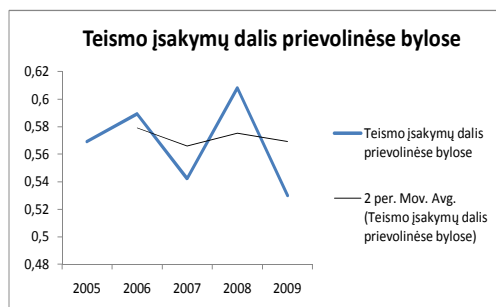
¹⁸ Čia patenka ir teismo nutartys, nuosprendžiai, nutarimai, teismo įsakymai ir kiti dokumentai, turintys teismo sprendimo galią ir kurių pagrindu gali būti išduodami vykdomieji raštai. (LR Civilinio proceso kodeksas (2002 02 28, IX-743), 587 str.)

neretai – greičiausias¹⁹, yra procesas dėl teismo įsakymo išdavimo (CPK 431 – 440 str.)²⁰. Teismuose gautų bylų, prievolinių ginčų skaičiaus augimo tendencijos atspindi ir bylose dėl teismo įsakymo išdavimo (1 pav.). Šiame kontekste pažymėtina, jog teismo įsakymu yra išsprendžiama daugiau kaip pusė visų iš prievolinių teisinių santykių kylančių bylų (2 pav.).

1 paveikslas. Gautų teismuose, susijusių su prievolių teise ir teismo įsakymu išspręstų bylų skaičiaus pokytis 2005-2009 metais.

2 paveikslas. Teismo įsakymų dalis prievolinėse bylose.

¹⁹ Ginčo teisenos, dokumentinio ir teismo įsakymo procesų trukmė yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

²⁰ Plačiau žr. 4 skyrių.

Svarbu paminėti ir tai, jog savo galimybes peraugęs teismų darbo krūvis²¹, padidėjęs antstolių, advokatų ar kitų teisinę sistemą aptarnaujančių asmenų užimtumas visiškai priešingai paveikė notarų - didžiausią Lietuvos gyventojų pasitikėjimą užsitarnavusią teisininkų grupę²².

Lyginant 2007 m. pusmečio duomenis su 2009 m. pusmečio duomenimis, notarinių veiksmų skaičius sumažėjo 40 proc., o notarų pajamos – net 55 proc.²³. Toks veiklos rezultatų nuosmukis Notarų rūmų buvo įvertintas kaip “biurų tuštėjimo metas”²⁴. Iš atliekamų notarinių veiksmų stabiliai didėjo tik išduodamų vykdomųjų įrašų, pagal asmenų išrašomus vekselius, skaičius²⁵.

Pastebimas alternatyvių atsiskaitymo priemonių populiarėjimas²⁶, vertinant su prievolinių santykių krizės kaštais²⁷ ir elektroninės erdvės plėtra²⁸ neabejotinai turės įtakos ir smulkių skolų valdymo procesuose. Įprastinis smulkių skolų valdymo procesas privalo greitėti, paprastėti ir automatizuotis.

²¹ Per 2008 metus teismų darbo krūvis padidėjo 25,9 procentais, o 2009 metais apylinkių teismų darbo krūvis, lyginant jį su 2008 metais, padidėjo dar 32,4 procentais. Nacionalinė teismų administracija, *Informacija apie teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklą 2009 metais* (2010), // [žiūrėta 2010.08.24];

<http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismu%20veiklos%20apzvalga2009_aktuali.pdf>

²² Notarų rūmų teigimu, palyginti su 2008 metais, sumažėjo Lietuvos gyventojų pasitikėjimas visais teisinių profesijų darbuotojais, tačiau pasitikėjimo procentas notariais išlieka didžiausias ir šiais metais (2009 – 53 %, 2008 m. – 58 %). Pasitikėjimo lentelės antroje vietoje – policininkai (2009 – 36 %, 2008 m. – 40 %), tretį – advokatai (2009 – 31%, 2008 m. – 41%), toliau seka Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojai (2009 – 22%, 2008 m. – 36%), Valstybės saugumo departamento darbuotojai (2009 – 18%, 2008 m. – 31%), teisėjai (2009 – 15%, 2008 m. – 25%), prokurorai (2009 – 13%, 2008 m. – 28%), antstoliai (2009 – 12%, 2008 m. – 17%). (Lietuvos notarų rūmai, „Penkeri metai visuomenės pasitikėjimo olimpe“, *Notariatas* (2009, Nr. 8), 8 p.

²³ Ten pat. Lietuvos notarų rūmai, „Elektroninė revoliucija, įkainiai ir kitos permainos. Interviu su Lietuvos notarų rūmų prezidentu, Klaipėdos notaru Mariumi Stračkaičiu“, 5 p.

²⁴ Lietuvos notarų rūmai, „Biurų tuštėjimo metas“, *Notariatas* (2009, Nr. 7), 5 p.

²⁵ Per penkerius metus notarų kasmet išduotų vykdomųjų įrašų skaičius padvigubėjo. 2009 metais per tris metų ketvirčius išduota vykdomųjų įrašų tiek pat, kiek jų buvo išduota per visus 2008 metus (žr. išnašą 23: JUSTAS ČIOMANAS, „Vekselis ekonominės krizės metu bei teisinė praktika“, 33p.).

²⁶ Žr. pvz.: www.ebuhalteris.lt; www.skolu-uzskaita.lt; www.uzskaita.lt; www.cesija.lt;

²⁷ Pradelstų įsiskolinimų kaštai ekonomikai bendrai ir kiekvienam kreditoriui yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

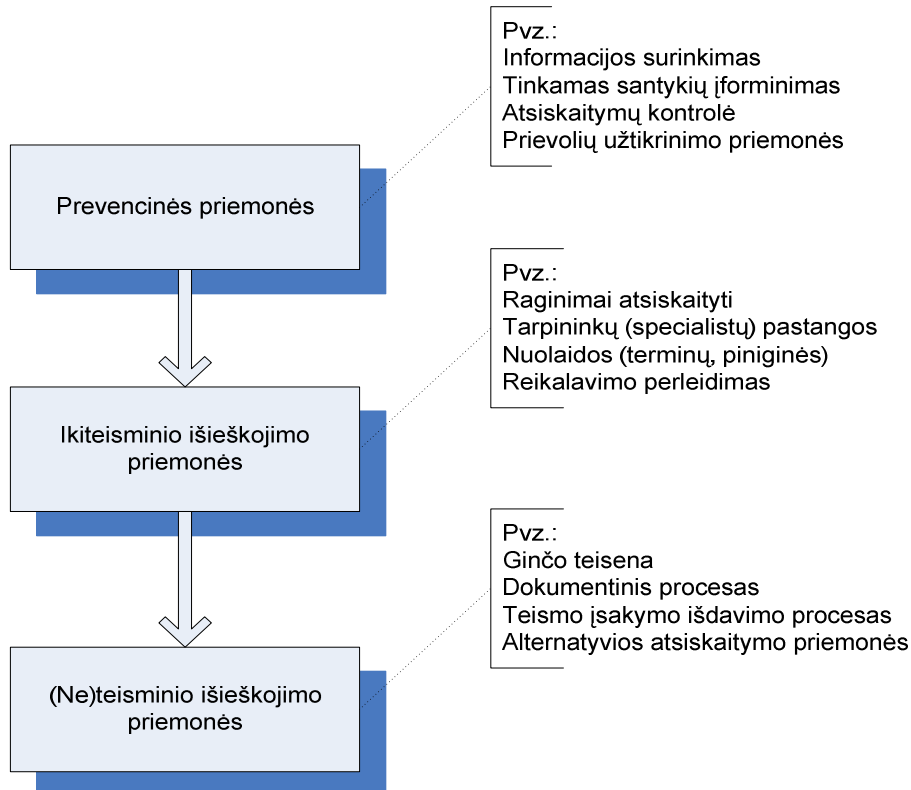
²⁸ Pvz. Elektroniniai valdžios vartai

(<http://www.epaslaugos.lt/egovportal/appmanager/main/public>), elektroninio balsavimo iniciatyvos (Ainė Ramonaitė ir kiti, *Elektroninio balsavimo galimybių studija. Santrauka* (2008), // [žiūrėta 2010.08.24]; <http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1200397940.pdf> ir kitos.

2. ĮPRASTINIS NEDIDELIŲ SUMŲ IŠIEŠKOJIMO PROCESAS

Visas įprastines skolų valdymo priemones sąlyginai galima suskirstyti į - prevencines, ikiteisminio išieškojimo ir (ne)teisminio²⁹ išieškojimo. Šios grupės dažniausiai atspindi ir skolų valdymo eigos etapus, kurie pavaizduoti 3 paveiksle.

3 paveikslas. Įprastinės skolų valdymo priemonės ir eiga

Prevencines ir ikiteisminio išieškojimo priemones kreditorius renka iš teisės aktų reikalavimus atitinkančia laisva valia, atsižvelgdamas į savo skolininkų portfelio sudėtį, žmogiškuosius, finansinius ir informacinius išteklius bei individualiai atlikdamas galimų alternatyvų kaštų ir naudos analizę³⁰. Pažymėtina, jog smulkių skolų valdyme esminę reikšmę

²⁹ Dalis vykdomųjų bylų yra pradedama be teismo proceso. Santykiuose tarp privačių asmenų populiariausia priemonė tokiame procese yra pagal vekselius išduoti vykdomieji įrašai.

³⁰ Prevencinių ir ikiteisminių skolų išieškojimo priemonių pasirinkimo motyvai yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

turi prevencinės priemonės, kadangi tokių skolų išieškojimas ikiteisminiu ar teisminiu būdu tampa santykinai brangus ir dėl to - neefektyvus³¹.

Žinoma, šiuolaikinė programinė įranga ir technologijos leidžia automatizuoti didžiąją dalį prevencinių ar ikiteisminio skolų išieškojimo priemonių³², tačiau net ir efektyviausi metodai nesuteikia galimybės pasinaudoti valstybės prievartos mechanizmu.

Kaip jau minėta, teismo sprendimų vykdymui dažniausiai yra reikalingas teisės aktų nustatyta tvarka priimtas teismo sprendimas (ar kitas vykdomasis dokumentas). Šiai dienai, Lietuvos Respublikos teismuose yra galimi trys pagrindiniai ginčų sprendimo būdai:

- (i) ginčo teisena³³,
- (ii) dokumentinio proceso³⁴ ir
- (iii) teismo įsakymo³⁵.

Atsižvelgiant į nagrinėjimo objektą detaliau nagrinėtinas yra paskutinysis – procesas dėl teismo įsakymo išdavimo.

3. PROCESAS DĖL TEISMO ĮSAKymo IŠDAVIMO

Kaip jau minėta anksčiau, labiausiai paplitęs civilinių bylų sprendimo būdas yra procesas dėl teismo įsakymo išdavimo. Teismo įsakymu yra išsprendžiama daugiau kaip pusė visų iš prievolių teisinių santykių kylančių bylų. Teismo įsakymo populiarumą lemia tai, jog šis procesas neabejotinai yra greičiausias *teisminis* būdas gauti vykdomąją galią turintį dokumentą. Teisiniu greitkelio susigrąžinant skolas³⁶ vadinamo proceso diagrama yra pateikta 4 paveiksle.

³¹ Žr. žemiau, p. 10. Prevencinių ir ikiteisminio išieškojimo priemonės, jų efektyvumas ir kaštai yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

³² Prevencinių ir ikiteisminio skolų išieškojimo priemonių tobulinimo ir plėtros galimybių studija yra viena iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

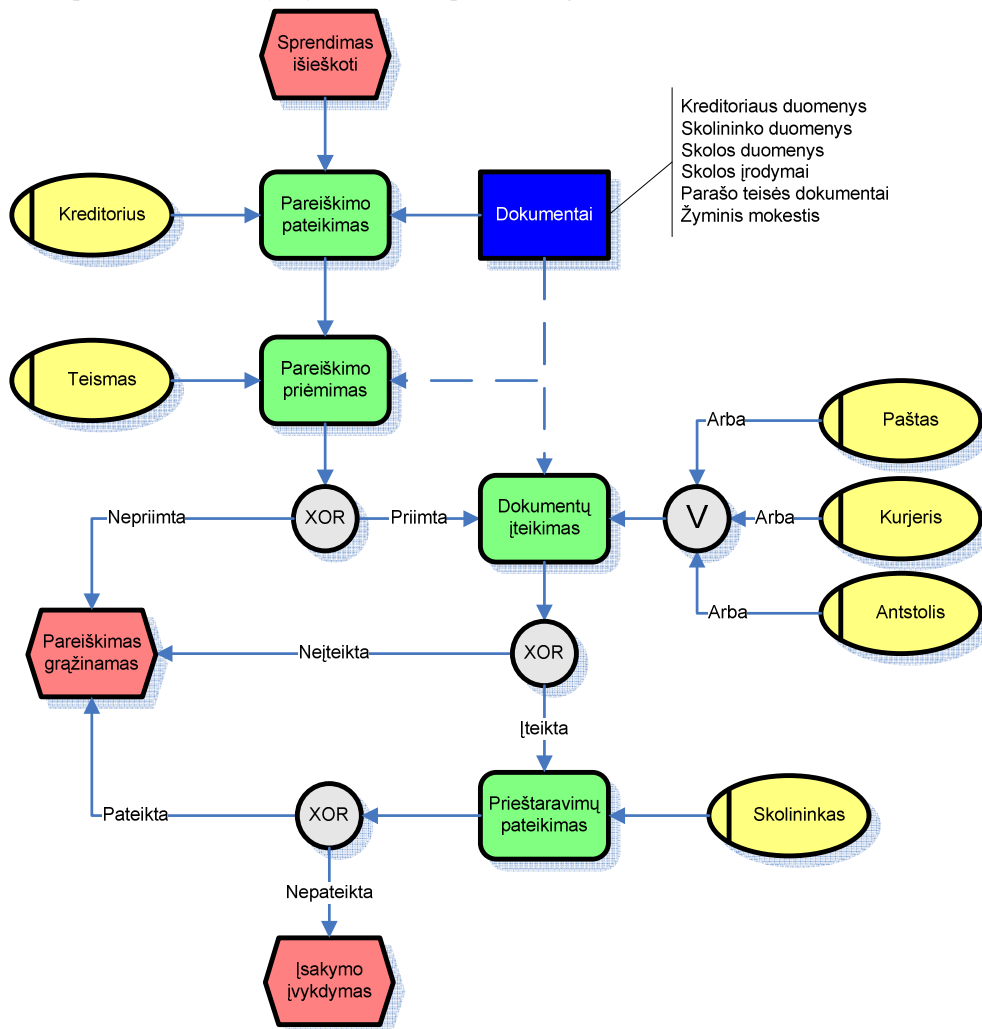
³³ Žr. išnašą 19: LR Civilinio proceso kodeksas, 225-258 str.

³⁴ Ten pat: 424-430 str.

³⁵ Ten pat: 431-440 str.

³⁶ INESA ARBOČIENĖ, *Teismo įsakymas – teisinis greitkelis susigrąžinant skolas* (2003 07 04), // [žiūrėta 2010.07.23]; <<http://www.verslobanga.lt/lt/patark.full/3f0198e3f1aee>>

4 paveikslas. Teismo įsakymo išdavimo proceso diagrama

Tačiau dėl formaliųjų reikalavimų reikšmės procesui, jo trukmės, pereinamųjų veiksmų kiekio ir bendrųjų³⁷ kaštų, teismo įsakymas nėra efektyvi³⁸ priemonė išieškant nedideles sumas.

Procesas dėl teismo įsakymo išdavimo yra labai formalus, todėl net ir nežymus nukrypimas nuo formaliųjų reikalavimų gali lemti tai, jog bylos nagrinėjimas bus nutrauktas, o

³⁷ Žr. žemiau, p. 10.

³⁸ Atsižvelgiant į darbo pobūdį, tikslinga nagrinėti tik teismo įsakymo klausimą, kadangi kitos teismo išieškojimo priemonės – dokumentinis procesas ir ginčo teisena yra sudėtingesni ir su tam tikromis išimtimis - ilgiau trunkantys, procesai.

pareiškimas - gražintas. Proceso formalumas pasireiškia ne vien griežtais reikalavimais turiniui ir formai³⁹. Viena dažniausių kliūčių teismo įsakymo įsiteisėjimui yra procesinių dokumentų neįteikimas skolininkui pareiškime nurodytos jo gyvenamosios vietos adresu⁴⁰, bei skolininko prieštaravimai teisėtai nenurodant pagrindo⁴¹. Toks formalumas yra sąlygotas nesėkmingu įstatymo leidėjo eksperimentu nustatant žmonėms mašinų darbo režimą⁴². Neatsižvelgiant į tai, didžiausiu teismo įsakymo proceso trūkumu nedidelių sumų išieškojime yra jo išdavimo ir įsiteisėjimo trukmė. Operatyviausio proceso atveju, įsiteisėjusio teismo įsakymo gavimas trunka apie 1 mėnesį⁴³. Ilgai trunkančiu bei formaliu procesu dažnai piktnaudžiauja patys skolininkai, siekdami užvilkti ar net išvengti dalies skolos grąžinimo. Esant dideliui smulkių skolų skaičiui, toks laikotarpis formaliomis teisminėmis procedūrom atlikti turi tiesioginį neigiamą poveikį kreditoriaus apyvartumui⁴⁴ ir atitinkamai - kitiems veiklos rodikliams.

Kuo trumpesnė vidutinė vienos apyvartos trukmė, tuo daugiau apyvartų padaro apyvartinės lėšos, daugiau produkcijos yra pagaminama su ta pačia apyvartinių lėšų suma⁴⁵. Iš čia mažėja apyvartinių lėšų poreikis ir atitinkamai – šio poreikio palaikymui reikalingi kaštai⁴⁶. Sumažėję kaštai ir padidėjusi produkcija leidžia pelno siekiančioms bendrovėms pasiekti pagrindinį savo tikslą – gauti daugiau pelno.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog teismo įsakymo išdavimo procesas nedidelių skolų valdymo atžvilgiu yra ir santykinai brangus. Įprastinės kreditoriaus sąnaudos teismo įsakymo

³⁹ Žr. išnašą 19: LR Civilinio proceso kodeksas, 433 str., taip pat: Dėl civilinėse bylose dėl teismo įsakymo išdavimo naudojamų procesinių dokumentų formų patvirtinimo, LR Teisingumo ministras (2002 12 19, Nr. 362).

⁴⁰ Lietuvos Antstolių rūmai, *Neįteikiami dokumentai stabdo apie 30 proc. supaprastintų skolų išieškojimo procesų* (2009 10 15), // [žiūrėta 2010.08.21]; < <http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/5/articleid/1135>>. Pareiškimų dėl teismo įsakymo atmetimo ar išduotų teismo įsakymų panaikinimo priežastys yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

⁴¹ Žr. išnašą 18: LR Civilinio proceso kodeksas, 439 str. 2 d.

⁴² Ten pat, 431 str. 5 d. Teismo įsakymo idėja ir griežti formalūs reikalavimai buvo nustatyti siekiant automatizuoti pareiškimų apdorojimo procesus. Tačiau šios sistemos neveikia iki šiol, o teismai ir šalys privalo dirbti pagal iš esmės automatizuotiems procesams skirtas taisykles.

⁴³ Šiuo metu, dėl ženkliai padidėjusio teismų darbo krūvio, sumažintų biudžetų ir panašių priežasčių, šis procesas įprastai trunka apie 1,5-2 mėnesius.

⁴⁴ Tokiems kaip apyvartumo koeficientas, ($K_{ap} = T_{pl}/T_{ap}$, kur T_{pl} – planuojamasis atitinkamo laikotarpio dienų skaičius, o T_{ap} – vienos apyvartinių lėšų apyvartos trukmė), Produkcijos gamybos vertės vienam apyvartinių lėšų vienetui koeficientas ($K_{ap}=P_r/L_{ap}$, kur P_r – realizuotos produkcijos apimtis vertine išraiška tam tikru planiniu laikotarpiu, o L_{ap} – vidutinės apyvartinės lėšos tuo pačiu laikotarpiu), Vidutinės vienos apyvartos trukmės koeficientui ($T_{ap} = L_{ap} * T_{pl}/P_r$) ir kitiems. BRONIUS MARTINKUS, VYTAUTAS ŽILINSKAS, *Ekonomikos pagrindai* (Kaunas: Technologija, 1997), p. 301-302.

⁴⁵ Ten pat, *Ekonomikos pagrindai*, p. 302.

⁴⁶ Bankams sugriežtinus finansavimo prieinamumo reikalavimus ir padidinus pinigų kainą, apyvartinio kapitalo problematika yra itin aktuali rinkoje veikiantiems ūkio subjektams.

parengimui yra apie 2 valandos darbo laiko⁴⁷, žyminis mokestis⁴⁸ ir kitos išlaidos⁴⁹. Šių išlaidų suma išieškant pvz. 1000 Lt skolą yra nuo 50 iki 300 Lt. Be kreditoriaus išlaidų, pareiškimų dėl teismo įsakymų nagrinėjimui yra skiriamos ir ženklios⁵⁰ biudžeto lėšos⁵¹. Smulkių skolų išieškojimo atveju (pačiu grubiausiu požiūriu) tai reiškia, jog išieškoti smulkias skolas, nepriklausomai nuo jų kiekio, gali būti iš esmės nenaudinga⁵².

Šiame kontekste pažymėtina, jog *Homo oeconomicus*⁵³, veikdamas racionalaus pasirinkimo⁵⁴ sąlygomis, visuomet pasirinktą veikos alternatyvą, kurios nauda viršys galimus nuostolius pagal jų atsiradimo tikimybę⁵⁵. Tai reiškia, jog individualiai įvertinęs smulkios skolos išieškojimo galimybes, kaštus ir kitas aplinkybes, kreditorius dalį bus priverstas atleisti

⁴⁷ Vidutinė pareiškimo dėl teismo įsakymo parengimo paslaugos kaina naudojantis advokatų paslaugomis yra apie 300 Lt (asmeninė patirtis teikiant skolų išieškojimo paslaugas ne automatizuotu būdu). Remiantis LR Statistikos departamento paskelbtu 2010 I ketvirčio valandinio bruto darbo užmokesčio (brutto) dydžiu, tokių laiko sąnaudų kaina yra 12,08 Lt/val x 2 val/vnt = 24,16 Lt/vnt (LR Statistika departamento *Valandinis bruto darbo užmokestis, Lt* (2010K1), // [žiūrėta 2010.08.24]; (prieiga registruotiems vartotojams) <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>

⁴⁸ Žr. išnašą 18: LR Civilinio proceso kodeksas, 80 str. 1 d. 1 ir 3 p., 82 str. Bylose dėl teismo įsakymų išdavimo yra mokama ketvirtadalis sumos, mokėtinos už ieškinį, bet ne mažiau kaip dešimt litų. Žemutinė mokesčio suma yra indeksuojama atsižvelgdami į ketvirčio vartojimo kainų indeksą, jeigu jis didesnis negu 110. Šiai dienai minimali žyminio mokesčio suma yra 13 Lt. Šia suma būtų apmokestinami visi pareiškimai dėl skolos iki 1000 Lt priteisimo.

⁴⁹ Tai yra – pašto, popieriaus, įrangos, banko komisinių ir kitos smulkios išlaidos. Vidutiniškai vienam pareiškimui dėl teismo įsakymo pateikimo yra patiriama apie 10 Lt papildomų išlaidų.

⁵⁰ Teismų išlaidų šiuo metu iš viso yra skirta 173.790.000 Lt suma. 2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (2009 12 10, Nr. XI-563), 1 priedėlis.

⁵¹ Kaip jau minėta, pareiškimai dėl teismo įsakymų sudaro daugiau kaip pusę visų pateikiamų bylų. Pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimo bylų nagrinėjimo kaštai yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

⁵² Įskaičiavus tiesioginius, alternatyvius, valstybės patiriamus kaštus, teismo įsakymo įvykdymo greitį ir tikimybę, galimybę supaprastintu būdu pripažinti šią skolą beviltiška ir kitas aplinkybes tikėtina, jog net ir pilno teismo įsakymo įvykdymo atveju bendrovė gali patirti išieškotą sumą viršijančius nuostolius. Teismo įsakymo kaštų – naudos analizė yra vienas iš ateityje planuojamų atlikti tyrimų objektų.

⁵³ Ekonominis žmogus (*Homo oeconomicus*) – egoistas, siekiantis naudos sau. Iš čia išplaukia jo polinkis mainams, kaip geriausiam būdai patenkinti asmeninius interesus (REMIGIJUS ČIEGIS, *Ekonominių teorijų istorija* (Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2006), p. 172.)

⁵⁴ Laikant, jog ekonomika nagrinėja ir skatina racionalų pasirinkimą pasaulyje, kurio ištekliai žmogaus norų atžvilgiu yra riboti (RICHARD A. POSNER, *Economic Analysis of Law* (New York, USA: Aspen publishers, 2003) p. 3.).

⁵⁵ If the probability be called P; the injury, L; and the burden, B; liability depends upon whether B is less than L multiplied by P: i.e., whether B < PL. (JAV byla: *U.S v. Carroll Towing Co.*, 159 F.2d 169 (2d. Cir. 1947).

idant sutaupyti galimus procesinius nuostolius. Didžiausia tokios padėties grėsmė yra ta, jog šias aplinkybes taip pat vertina ir žino ne visuomet sąžiningi skolininkai.

Dėl visų šių priežasčių yra akivaizdu, jog smulkių skolų valdymo srityje yra būtina ieškoti efektyvesnio būdo paskirstyti pagrindinius ekonominius išteklius – laiką ir pinigus. O kadangi, kaip jau minėta, kreditoriai yra laisvi spręsti dėl naudojamų prevencinių ir iktėisminių priemonių, smulkių skolų išieškojimo efektyvumas gali būti skatinamas iš esmės tik teisminių procesų sąskaita, juos automatizuojant arba mažinant. Atitinkamai, viena iš toliau nagrinėtinų galimybių yra notarų darbo laiko rezervo panaudojimas atsiskaitant kredito pinigais⁵⁶ - vekseliais.

4. PAGRINDINIAI VEKSELIO BRUOŽAI

Vekselis įstatymu apibūdinamas kaip vertybinis popierius, kuriuo jį išrašantis asmuo be išlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui arba kuriuo tai padaryti pavedama kitam asmeniui⁵⁷. Vekselių išrašymo, perdavimo, laidavimo, mokėjimo, reikalavimų, atsirandančių pagal vekselį, pareiškimo ir patenkinimo tvarką bei įsipareigojusių pagal vekselį asmenų santykius Lietuvos Respublikoje reglamentuoja Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas (IPV)⁵⁸.

Vekselio išrašymas – abstraktus vienašalis sandoris, kuriame įtvirtinta nauja prievolė dalyvauja civilinėje apyvartoje kaip savarankiška abstrakti prievolė, iš esmės teisiškai nepriklausoma nuo to teisinio santykio (tam tikro sandorio), kurio pagrindu ji buvo sukurta⁵⁹. Dėl tokio viešo patikimumo ir abstraktumo vekselis yra laikomas universalios atsiskaitymo ir kreditavimo priemone. Pažymėtina ir tai, jog priverstinis paprastojo neprotestuotino vekselio pateikimo vykdyti procesas nėra teisminis - vykdomuosius įrašus pagal neapmokėtus vekselius atlieka notari. Tai lemia ženklus laiką ir kaštų sutaupymus kreditoriui (5 pav.).

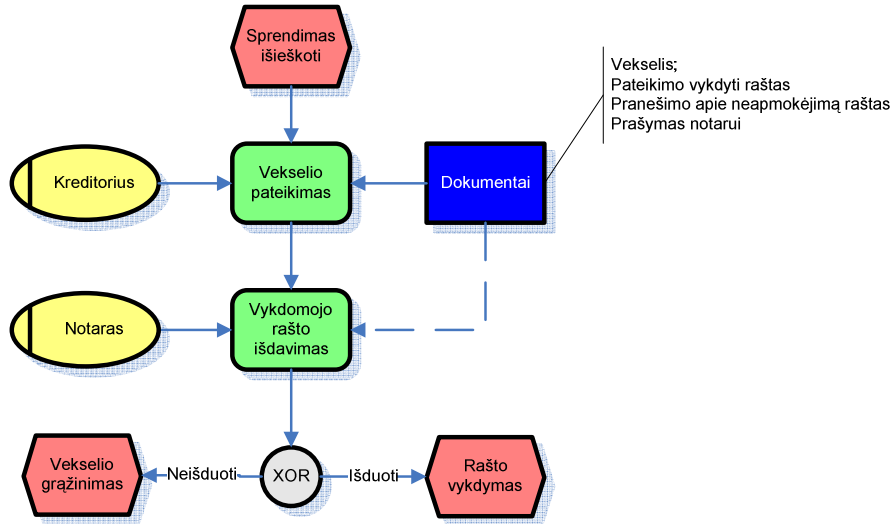
⁵⁶ Naudojant vekselį kaip atsiskaitymo priemonę už pateiktas prekes, vekselis atlieka dvi funkcijas – juo atsiskaitoma už prekes ir pardavėjas kredituoja pirkėją, todėl vekselis dar vadinamas kredito pinigais. (*A.L. p. AB firma „VITI“ ir kiti*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005 10 03, Nr. 3K-3-443/2005)).

⁵⁷ Žr. išnašą Nr. 12, LR Civilinis kodeksas, 1.105 str. 1 d.

⁵⁸ LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas (1999 03 16, Nr. VIII-1087).

⁵⁹ Įstatymo nustatytas reikalavimas, kad vekselyje turi būti besąlyginis įsipareigojimas sumokėti jame nurodytą pinigų sumą reiškia <...> kad skolininkas (vekselio davėjas), išduodamas vekselį, sukuria kreditoriaus (vekselio turėtojo) naudai jau visiškai kitą, negu jo įsipareigojimas pagal tą teisinį santykį (tam tikrą sandorį), dėl kurio išduodamas vekselis, prievolę – prievolę pagal vekselį. Ši abstrakti prievolė atsiranda išrašius vekselį (*J. B. p. G.R.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007 10 01, Nr. 3K-7-216/2007)).

5 paveikslas: vykdomojo įrašo pagal paprastąjį neprotestuotiną vekselį gavimo proceso diagrama

Mažiausia vykdomojo įrašo išdavimo kaina yra 50 Lt⁶⁰. Tai yra – minimalūs pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo ir vykdomojo įrašo gavimo kaštai yra iš esmės vienodi (neskaitant valstybės patiriamų kaštų). Tačiau procesas yra nepalyginamai paprastesnis ir greitesnis. Tokį paprastą ir platų vekselio panaudojimą užtikrina jo viešas patikimumas, o pastarąjį lemia griežti vekselio formalumo ir abstraktumo reikalavimai⁶¹.

IPVĮ 3, 4, 77 ir 78 straipsniai nustato formalius reikalavimus – būtinus vekselių rekvizitus ir jų nebuvimo pasekmes – dokumentas, kuriame nėra būtinų rekvizitų, neturi vekselio galios⁶². Vienas šių būtinųjų rekvizitų yra vekselio davėjo parašas (IPVĮ 77 str. 7 punktas). Nesant vekselio davėjo parašo, paprastas vekselis neturi paprastojo vekselio galios (IPVĮ 78 str. 1 d.).

Parašas yra suprantamas kaip asmens vardas ar žymuo, užrašytas to asmens arba su to asmens nurodymu⁶³. Pagal JAV nusistovėjusią teisinę parašo sąvoką, parašu yra laikoma bet koks atspausťas, išspausťas ar užrašytas simbolis, nuo inicialų iki piršto antspaudo ar specialios dokumento formos⁶⁴. Esminis skiriamasis tokio simbolio bruožas yra asmens ketinimas juo

⁶⁰ Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo, LR Teisingumo ministro įsakymas (1996 09 12, Nr. 57), 5.23 p.

⁶¹ Žr. išnašą 56.

⁶² Vekselių išrašymas, įforminimas ir naudojimas detalizuojamas vekselių naudojimosi taisyklėse (Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas (1999 09 13, Nr. 987)). Toliau tekste - Vekselių naudojimosi taisyklės.

⁶³ BRYAN A. GARNER, *Black's law dictionary*, Eight Edition (West Publishing, 1999), p. 1415.

⁶⁴ National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, American Law Institute, *Uniform Commercial Code. Official Text – 2004 with comments*, spausdinta rinkinyje: West

patvirtinti (tiesiogiai ar netiesiogiai) savo (ar savo atstovaujamojo) valią pasirašomo dokumento atžvilgiu⁶⁵. Lietuvos verslo praktikoje nusistovėjęs *tradicinio* parašo suvokimas taip pat atitinka minėtus apibrėžimus.

Šiame kontekste pažymėtina, jog nei [PVĮ], nei Vekselių naudojimo taisyklėse nėra reikalavimo notarui patikrinti pasirašiusiojo asmens tapatybę. Tai yra, notaro funkcija tikrinant vekselio rekvizitus apsiriboja tik patikrinimu, ar parašą atitinkantis simbolis yra pateiktame dokumente, ar ne⁶⁶. Neatsižvelgiant į tai, šiai dienai būtent parašas, kaip rekvizitas, yra esminė kliūtis naudoti vekselius smulkių skolų administravime. Esant dideliame smulkių skolų skaičiui, *tradicinio* parašo gavimo procesų aptarnavimas yra akivaizdžiai neefektyvus ir brangus. Tačiau pagal dispozityviomis normomis nustatytą vekselių naudojimo režimą, reikalavimo fizinių asmenų išduodamus vekselius pasirašyti tradiciniu parašu, t.y. ranka, Lietuvos teisės aktuose nėra nustatyta⁶⁷. Tai yra – elektroninio parašo naudojimas pasirašant vekselį nėra draudžiamas.

5. TEISINIS ELEKTRONINIO PARAŠO REGLAMENTAVIMAS

Elektroninio parašo galia yra įtvirtinta LR Elektroninio parašo įstatymo (EPĮ)⁶⁸ 8 straipsnyje, kuriame yra nustatyta, jog elektroninis parašas „*turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme*“. Į šį įstatymą yra perkeltos⁶⁹ ir Europos parlamento ir Tarybos direktyvos 1999/93/EB (E-parašo direktyvos)⁷⁰ nuostatos dėl elektroninio parašo rūšių, kurias sąlyginai galima suskirstyti taip:

- (i) Paprastas elektroninis parašas (2 str. 1 p.);
- (ii) saugus elektroninis parašas (2 str. 2 p.);
- (iii) kvalifikuotas elektroninis parašas (5 str. 1 d.)⁷¹.

Publishing, *Selected Commercial Statutes*, 2004 Edition (West Publishing, 2004), 1-201(a)(37) str. komentaras, p. 33.

⁶⁵ The American Law Institute, *Restatement of the Law, Second, Contracts*, § 134 Signature (1981), // [žiūrėta 2006.03.28]; <<http://www.lexisnexis.com/>>

⁶⁶ Priešingu atveju vekselio išdavimas iš esmės taptų notariniu sandoriu, nes jo davėjas turėtų atvykti į notarų biurą arba išduodant vekselį, arba kažkuriuo metu iki jo įvykdymo (kas yra mažai tikėtina).

⁶⁷ Reikalavimas pasirašyti ranka yra įtvirtintas tik vekselio indosanto parašo atžvilgiu. Žr. išnašą 62: Vekselių naudojimo taisyklės, 34 p.

⁶⁸ LR Elektroninio parašo įstatymas (2000 07 11, Nr. VIII-1822).

⁶⁹ Ten pat., 2 str. 4 ir 5 d., 8 str. 1 d.

⁷⁰ Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos, Europos parlamento ir Tarybos direktyva (1999 12 13, Nr. 1999/93/EB).

⁷¹ E-parašo direktyva šios rūšies parašo atskiru terminu neapibūdina, tačiau jis yra išskiriamas 2006 Europos komisijos ataskaitoje dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos veikimo. (Report from the Commission to the European parliament and the Council “report on

Paprastojo elektroninio parašo sąvoka yra labai plati⁷². Elektroninis parašas Lietuvos Respublikoje yra apibrėžiamas kaip „duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti“ (EPĮ 2 str. 4 d.). Iš esmės analogiškas elektroninio parašo suvokimas yra įtvirtintas ir ES, JAV ir kitų pasaulio šalių teisinėse sistemose.

Loginės sąsajos reikalavimas reiškia tai, jog parašą sudarantys duomenys gali būti fiziškai atskiri nuo pasirašomo dokumento, tačiau santykiyje su juo sudaryti vientisą, loginėmis jungtimis⁷³ sujungtą struktūrą. Taigi, elektroniniu parašu bus laikomi bet kokie duomenys, kurie:

- (i) yra skirti kitų duomenų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti, bei
- (ii) bus įterpti arba prijungti, arba logiškai susieti su tais kitais duomenimis.

Praktikoje elektroniniu parašu gali būti laikomas valios išreiškimas pasirašant elektroninį laišką ar naudojant plačiai paplitusį PIN kodą⁷⁴. Elektroniniu parašu yra laikytina ir tokie veiksmai kaip pvz. per elektroninės bankininkystės sistemą pervestas simbolinis 0,01 Lt mokestis⁷⁵, mokėjimo paskirtyje patvirtinant vekselio pasirašymą arba šio dokumento patvirtinimas per trečiųjų asmenų, pvz. bankų, elektronines sistemas⁷⁶. Žinoma, šiuo atveju galimi ginčai dėl pasirašomo dokumento turinio, tačiau šios problemos gali būti išsprendžiamos naudojant įvairias kriptografinės santraukos (maišos) funkcijas, tokias kaip MD5, SHA-1 ar 2, RIPEMD-160 ir pan.

Saugus ir kvalifikuotas elektroninis parašas yra susijęs su saugios parašo formavimo įrangos ir akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų⁷⁷ išduotų kvalifikuotų sertifikatų

the operation of directive 1999/93/EC on a community framework for electronic signatures”, Europos komisija (2006)).

⁷² Ten pat: 2.3.2. p.

⁷³ Loginės jungtys yra keturios: konjunkcija (ir), disjunkcija (arba), implikacija (jei...tai) ir ekvivalencija (jei ir tik jei...tai). *Logikos pagrindai*. (Vilnius, Tyto Alba, 2006) p. 27- 46.

⁷⁴ Žr. išnašą 71: Report from the Commission to the European parliament and the Council “report on the operation of directive 1999/93/EC on a community framework for electronic signatures”, 2.3.2. p. Taip pat: Ž.Š. p. AB “Lietuvos taupomasis bankas”. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2002 02 20, Nr. 3K-3-390/2002).

⁷⁵ Pvz. greitųjų paskolų bendrovė UAB „SMScredit.lt“ tokiu būdu įtvirtina asmens sutikimą su paskolos sutarties sąlygomis (UAB „SMScredit.lt“, *Kaip pasiskolinti? Kaip gauti greitąjį kreditą?* (2010), // [žiūrėta 2010.08.24];

<<https://www.smscredit.lt/index.jsp?locale=lt#sa!pid=how-to-get>>

⁷⁶ Pvz. elektroninio parašo paslaugą (www.e-parasas.lt) teikianti UAB „EVP International“ (UAB „EVP International“, *Dokumentų pasirašymas*, // [žiūrėta 2010.08.24];

< https://www.eparasas.lt/dokumentu_pasirasymas.html>

⁷⁷ Teisę išduoti kvalifikuotus sertifikatus Lietuvos Respublikoje turi tik trys bendrovės: VĮ „Registru centras“, VĮ „Gyventojų registras“ ir UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“

naudojimu. Su saugia, kvalifikuota ir akredituota programine įranga pasirašytų dokumentų galiojimas nekelia jokių abejonių⁷⁸. Aiškiai reglamentuota yra ir tokių parašų tikrinimo procedūra⁷⁹. Atitinkamai, saugaus ir kvalifikuoto elektroninio parašo galiojimas vekseliuose nekelia jokių abejonių, o tokios rūšies parašų tikrinimas yra aiškiai reglamentuotas ir todėl šiame darbe detalai nenagrinėjamas.

Tačiau atkreiptinas ypatingas dėmesys į liberalią ir privačiame sektoriuje itin sveikintą *sutartinio* elektroninio parašo galimybes įtvirtinimą nacionaliniame lygmenyje. Lietuvoje parašų naudotojams yra leidžiama *susitarti* dėl elektroninio parašo galios suteikimo tam tikriems duomenims⁸⁰.

EPĮ 8 str. 3 d. nustato, jog elektroninis parašas visais atvejais turi EPĮ 8 str. 1 dalyje įtvirtintą teisinę galią, jeigu parašų naudotojai tarpusavyje dėl to susitaria. Tai yra, jei šalys tarpusavyje susitaria, elektroninis parašas „*turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme*“. Tai reiškia, jog tam tikro sandorio šalims sudarius susitarimą dėl to, kokiems elektroninio parašo sąvoką (EPĮ 2 str. 4 d.) atitinkantiems duomenims ar veiksams bus priskirta EPĮ 8 str. 1 d. numatyta galia, šie duomenys ir veiksmai šioms šalims turės tokią pačią galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose. Pvz., šalims susitarus, jog vekselis bus laikomas pasirašytu, jei jo sąlygos bus patvirtintos elektroninio pašto žinute, siųsta iš adreso *vekselio@davejas.lt*, kurioje bus žodis „sutinku“, tai šį susitarimą atitinkančiai elektroninio pašto žinutei bus priskirta EPĮ 8 str. 1 d. numatyta galia. Visuma šių išvadų suteikia galimybę eliminuoti *tradicinių* parašų problemą valdant didelį kiekį smulkių skolų.

IŠVADOS

Ekonominis sunkmetis įtakojo ženklų nevykdomų įsipareigojimų skaičiaus augimą, o tai lėmė ir išaugusį teismų darbo krūvį su prievoliniais santykiais susijusiose bylose. Populiariausias teisminis būdas išieškoti skolas yra teismo įsakymas, kuriuo yra išsprendžiama daugiau kaip pusė visų iš prievolių teisinių santykių kylančių bylų. Teismo įsakymo populiarumą lemia tai, jog šis procesas neabejotinai yra greičiausias teisminis būdas gauti vykdomąją galią turintį dokumentą. Tačiau dėl formaliųjų reikalavimų reikšmės šiam procesui,

(Informacinės visuomenės plėtros komitetas, Kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai, // [žiūrėta 2010.08.24]; < <http://epp.ivpk.lt/lt/teisinfo/kspt/> >

⁷⁸ Žr. išnašą 68: 8 str. 1 ir 2 d.

⁷⁹ Dėl reikalavimų elektroninio parašo tikrinimo procedūrai patvirtinimo, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas (2003 01 29, Nr. T-8).

⁸⁰ Žr. išnašą 68: 8 str. 3 d. Tokiu būdu yra įgyvendinama viena esminių E-pašo direktyvos prielaidų – sutarties laisvės principas, įtvirtintas preambulės 16 punkte (Žr. išnašą 72: preambulė (16)).

jo trukmės, pereinamųjų veiksmų kiekio ir bendrųjų kaštų, teismo įsakymas nėra efektyvi priemonė išieškant nedideles sumas.

Alternatyvi priemonė turtiniams reikalavimams patenkinti yra vekselis. Vykdomuosius įrašus pagal neapmokėtus vekselius atlieka notarai, kurių užimtumas sunkmečio metu yra paveiktas visiškai priešingai ne teismų. Tai yra, atsiskaitymas vekseliais leistų bent iš dalies persikirstyti darbo krūvių nelygumus. Tačiau svarbiausia yra tai, jog minimalūs pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo ir vykdomojo įrašo gavimo kaštai yra iš esmės vienodi, bet procesas yra nepalyginamai paprastesnis ir greitesnis nei teismo įsakymo išdavimo.

Esminė kliūtis naudoti vekselius smulkių skolų administravime yra privalomas šio vertybinio popieriaus rekvizitas – parašas. Esant dideliame smulkių skolų skaičiui, *tradicinio* parašo gavimo procesų aptarnavimas yra akivaizdžiai neefektyvus ir brangus. Išeitis iš šios problemos yra elektroninio parašo panaudojimas vekselio pasirašymui.

Lietuvoje reglamentuotos elektroninių parašų rūšys iš esmės yra keturios, iš kurių griežčiausiai reglamentuotas yra kvalifikuotas elektroninis parašas, o liberaliausiai – sutartinis elektroninis parašas. Lietuvoje parašų naudotojams yra leidžiama *susitarti* dėl elektroninio parašo galios suteikimo tam tikriems duomenims.

Esant atitinkamam šalių susitarimui, elektroniniu parašu gali būti laikomas valios išreiškimas elektroniniu laiškų, per elektroninės bankininkystės sistemą pervestas simbolinis 0,01 Lt mokestis, ar tam tikrų veiksmų atlikimas internetinėje sistemoje. Išsprendus pasirašomo dokumento turinio saugumo klausimus, toks liberalus reglamentavimas daro elektroniniu parašu pasirašytus vekselius itin patrauklia priemone smulkių skolų valdymo srityje.

Šis darbas taip pat atskleidė būtinybę atlikti šiuos papildomus tyrimus:

- Išieškojimo rezultato ir jį įtakojančių veiksmų santykio tyrimas;
- Ginčo teisenos, dokumentinio ir teismo įsakymo procesų trukmės tyrimas;
- Prevencinių ir ikiteisminio išieškojimo priemonių, jų efektyvumo, pasirinkimo motyvų, kaštų ir plėtros galimybių tyrimas
- Pareiškimų dėl teismo įsakymo atmetimo, išduotų teismo įsakymų panaikinimo priežasčių tyrimas;
- Pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimo bylų nagrinėjimo kaštų – naudos analizė.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

- ČIEGIS, R., *Ekonominių teorijų istorija* (Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2006).
- GARNER, B. A., *Black's law dictionary*, Eight Edition (West Publishing, 1999).
- KLIMAS, T., T. BERKMANAS, *Išnašų, citatų ir nuorodų sudarymo taisyklės magistro ir bakalauro darbams* (Kaunas: VDU, 2002).
- MARTINKUS, B., V. ŽILINSKAS, *Ekonomikos pagrindai* (Kaunas: Technologija, 1997).

National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, American Law Institute, *Uniform Commercial Code. Official Text – 2004 with comments*, spausdinta rinkinyje: West Publishing, *Selected Commercial Statutes*, 2004 Edition (West Publishing, 2004).
PLEČKAITIS, R., *Logikos pagrindai*. (Vilnius, Tyto Alba, 2006) .
POSNER, R. A., *Economic Analysis of Law* (New York, USA: Aspen publishers, 2003).

PERIODINIAI LEIDINIAI

ČIOMANAS, J., „Vekselis ekonominės krizės metu bei teisminė praktika“, *Notariatas* (2009, Nr. 8).
Lietuvos notarų rūmai, „Biurų tuštėjimo metas“, *Notariatas* (2009, Nr. 7).
Lietuvos notarų rūmai, „Penkeri metai visuomenės pasitikėjimo olimpe“, *Notariatas* (2009, Nr. 8).

TEISINIAI DOKUMENTAI

Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos, Europos parlamento ir Tarybos direktyva (1999 12 13, Nr. 1999/93/EB).
Report from the Commission to the European parliament and the Council “report on the operation of directive 1999/93/EC on a community framework for electronic signatures”, Europos komisija (2006).
LR Civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864).
LR Civilinio proceso kodeksas (2002 02 28, IX-743)
LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas (1999 03 16, Nr. VIII-1087).
LR Elektroninio parašo įstatymas (2000 07 11, Nr. VIII-1822).
2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (2009 12 10, Nr. XI-563).
Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, LR Seimo nutarimas (2008 12 09, Nr. XI-52)).
Dėl ekonomikos sunkmečio, LR Vyriausybės nutarimas (2009 10 14, Nr. 1295).
Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas (1999 09 13, Nr. 987).
Dėl civilinėse bylose dėl teismo įsakymo išdavimo naudojamų procesinių dokumentų formų patvirtinimo, LR Teisingumo ministras (2002 12 19, Nr. 362).
Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo, LR Teisingumo ministro įsakymas (1996 09 12, Nr. 57).
Dėl reikalavimų elektroninio parašo tikrinimo procedūrai patvirtinimo, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas (2003 01 29, Nr. T-8).
JAV byla: *U.S v. Carroll Towing Co.*, 159 F.2d 169 (2d. Cir. 1947).

- D.S. p. UAB „ACME kompiuterių komponentai“ ir kiti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2009 03 16, Nr. 3K-3-110/2009);
- AB bankas „Hansabankas“ p. A.B. ir kiti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2008 01 07, Nr. 3K-7-114/2008);
- P.L. p. A.U. ir kiti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007 12 11, Nr. 3K-3-549/2007).
- A.L. p. AB firma „VITI“ ir kiti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005 10 03, Nr. 3K-3-443/2005).
- J. B. p. G.R., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007 10 01, Nr. 3K-7-216/2007).
- Ž.Š. p. AB „Lietuvos taupomasis bankas“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2002 02 20, Nr. 3K-3-390/2002).

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

- Lietuvos Antstolių rūmai, *Neįteikiami dokumentai stabdo apie 30 proc. supaprastintų skolų išieškojimo procesų* (2009 10 15), // [žiūrėta 2010.08.21]; < <http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/5/articleid/1135>>
- Lietuvos Antstolių rūmai, *Naujų skolų skaičius 2009 metais pasiekė piką ir pradeda mažėti* (2010 03 04), // [žiūrėta 2010.07.20];
<<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/2/articleid/1293>>
- Lietuvos Antstolių rūmai, *Krizės spaudžiami kreditoriai aktyviau reikalauja skolų* (2009 03 04), // [žiūrėta 2010.07.20];
<<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/6/articleid/729>>
- Nacionalinė teismų administracija, *Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose)* (2005-2009 m.), // [žiūrėta 2010.07.20];
<<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika>>
- Nacionalinė teismų administracija, *Informacija apie teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklą 2009 metais* (2010), // [žiūrėta 2010.08.24];
<http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismu%20veiklos%20apzvalga2009_aktuali.pdf>
- LR Statistikos departamentas, *2009 m. bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičius padidėjo 92,6 procento* (2010 07 02), // [žiūrėta 2010.07.20];
<<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7968>>
- LR Statistikos departamentas *Valandinis bruto darbo užmokestis, Lt* (2010K1), // [žiūrėta 2010.08.24]; <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveelections.asp>> (prieiga registruotiems vartotojams)
- Informacinės visuomenės plėtros komitetas, *Kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai*, // [žiūrėta 2010.08.24]; < <http://epp.ivpk.lt/lt/teisinfo/kspt/>>
- Centrinė hipotekos įstaiga. *Metinė veiklos ataskaita* (2009), // [žiūrėta 2010.07.20]; < <https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?-1920339098>>

RAMONAITĖ, A. ir kiti, *Elektroninio balsavimo galimybių studija. Santrauka* (2008), // [žiūrėta 2010.08.24]; <http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1200397940.pdf>
ARBOČIENĖ, I., *Teismo įsakymas – teisinis greitkelis susigrąžinant skolas* (2003.07.04) , // [žiūrėta 2010.07.23]; <<http://www.verslobanga.lt/lt/patark.full/3f0198e3f1aee>>
UAB „SMScredit.lt“, *Kaip pasiskolinti? Kaip gauti greitąjį kreditą?* (2010), // [žiūrėta 2010.08.24]; <<https://www.smscredit.lt/index.jsp?locale=lt#sa!pid=how-to-get>>
UAB „EVP International“, *Dokumentų pasirašymas*, // [žiūrėta 2010.07.20]; <https://www.eparasas.lt/dokumentu_pasirasymas.html>
Lietuvos notarų rūmai, *„Elektroninė revoliucija, įkainiai ir kitos permainos. Interviu su Lietuvos notarų rūmų prezidentu, Klaipėdos notaru Mariumi Stračkaičiu“*, *Notariatas* (2009, Nr. 8).

SUMMARY

E-NOTE

Author analyses the use of the promissory note signed by electronic signature (e-note) in the process of small claims management.

Due to 2008 economic crisis, the number of overdue receivables, especially small amount ones significantly increased. The most common and often - the quickest way to the recovery is the process of the court order issuance. Most of the creditors, in order to get the receiving-order document, use the process of the court order. However, this type of process may not always be the effective way to achieve the desired goal in the small claim recovery procedure. Sometimes the costs of recovery exceed the amount of the receivable itself. In addition, the application for a court order issuance may be rejected simply because it does not comply with very strict and formal requirements.

In the field of small claims management, one option to avoid the formalities of the court order is to use the promissory note. However, the issue of the signature obligation arises. The contract parties are able to use various forms of electronic signature, but Lithuanian legislation does not clearly define type of the electronic signature that shall or can be used for e-notes. On the other hand, the Electronic Signature Act of Lithuanian Republic gives wide scope of the use of electronic signature – you can choose from a contractual to a qualified electronic signature.

The field of small claims management will inevitably change by adopting new approaches of resolving small claim issues. Because of simplicity of e-note it has the potential to become one of the most popular instruments in the field of the small claims management.

KEYWORDS

Small claims management, promissory note, e-note, court order, electronic signature.